

Aksor: Küçük Lusin nasıl Kadriye oldu?

Πηγή: https://www.agos.com.tr/tr/haber/aksor-kucuk-lusin-nasil-kadriye-oldu-40222?fbclid=IwY2xjawRYr4dleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFKM0YwMm1sQ2VtaTNZSm9Jc3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHqB_hUhBNCyKVSM100HUPm4q9yebAv7eNqGVIXfJaMp3ijkBU4_p770HiUJn_aem_Oa26kZihZICmMFLVdi_Qug

Önce gizli bir emirle karşı çıkabilecek erkeklerin kafileden ayıklanmalarının ardından, yalnızca kadınlar, çocuk ve yaşlı erkeklerin Fırat boyunca ölümüne yürütülmesine kimileri "Tehcir", kimileri "Soykırım" dese de, Zaruhi bu felaketin adını çoktan "Aksor", yani "Sürgün" koymuştu bir kere

Zarug Yaya, Sarkis Seropyan, Roza Yaya/ Sarkis Seropyan arşivinden

30'unu yeni bitirmişti Zaruhi “yerin dibine geçesi” o uğursuz 1915 yılının ilkbaharı gelip çatığında. Önce evinin direğini, orduda yüzbaşı rütbesiyle görev yapan Tabip Parunak

Avedisyan'ı alıp götürdüler. Gece olup da Doktor eve gelmeyince tanıdığı "hatırı sayılan" kişilere başvurdu Zaruhi. Birileri Gümüşhane çıkışındaki vadide cesetler gördüğünü, doktorun da onların arasında olabileceğini fısıldadı kulağına. İnanmadı Zaruhi söylenenlere. Olmazdı öyle şey. Olmaması gerekirdi. Yüzbaşı rütbeli askeri tabipti Doktor, devlet memuruydu. Kimileri onu çekemese bile böyle bir şey yapamaz, yaptıramazdı...

Ancak bir daha geri dönmedi Doktor, dönemedi...

Mum gibi bembeyaz yüzleri nehire dönük yüzlerce insan ifadesiz gözlerle izledi kadının ölüme atlayışını. Çocuklar fırfırlı eteklerinin paraşüt gibi açılıp bir an için suyun üzerinde kalan Horakur'un oyun oynadığını sandılar. Gelin gibi süzülerek uzaklaşan kadına el salladılar. Bir tek Bağdik, çaresizlik içinde belki de yaşamının son duasını mırıldanıyordu Ermeni kabileleri birer ikişer yola çıkıyordu. Bir oğlu, üç kızı, yaşlı kayınvalidesi Sırpuhi Hanım ve adı sadece Horakur olarak anılan hala ile birlikte sonunu bilmediği yollara düşmüştü Zaruhi. Fırat boyunca yürüyeceklerdi; Eğin olacaktı ilk durakları, öyle demişlerdi yola çıkarken. Gerekebilecek bazı eşyalarla yürüyemeyecek kadar küçük çocuklar iki merkebe yüklenmiş; kendileri yayan gidiyor, arada bir dinlendiriliyorlardı.

Önce gizli bir emirle karşı çıkabilecek erkeklerin kabilelerden ayıklanmalarının ardından, yalnızca kadınlar, çoluk çocuk ve yaşlı erkeklerin Fırat boyunca ölümüne yürütülmesine kimileri "Tehcir", kimileri "Soykırım" dese de, Zaruhi bu felaketin adını çoktan "Aksor", yani "Sürgün" koymuştu bir kere. Yaşamının sonuna kadar da "Aksor" dedi "körolasıcıların" yalnızca Ermenilere reva gördüğü o büyük felakete. Diğer Hristiyanlar hatta bazen Katolik ve Protestan Ermeniler Aksor'a çıkarılmıyordu. Zaruhi nereden bilebilirdi büyük devletlerin konsolosluklarının kendi mezheplerinden olanlara sahip çıktığını...

İş başa düşmüş, ailenin tek erkeği aileye sahip çıkmak zorunda kalmıştı. On beşinde, yaşından büyük gösteren iri yapılı ve becerikli bir çocuk olan Bağdik, yol boyu kah hastalanan bir kız kardeşini sırtlıyor, kah yiyecek bir şeyler tedarik ediyor, arada yaşlı ve hasta babaannesiyile Horakur'a destek oluyordu, bitmez tükenmez Aksor yollarında.

Kafile yürürken kırılıyordu

Yürürken kırılıyordu kafile. Zayıflar düşüyor, kalkıyor, sonundaysa kalkmamacasına düşüyorlardı. Babaanne Sırpuhi de hastaydı aslında. Zaten Zaruhi ve çocuklarla birlikte hem hava değişimi, hem tedavi için İstanbul'daydı o uğursuz 1915 baharında. Ta ki oğlu Parunak Ermenilerin sürüleceği ile ilgili bazı duyumlar alıp da, "Zaruhi ve çocukları al, Gümüşhane'ye gel, hepimiz birarada olalım." diye telgraf çekene kadar. Gerçi rahip eğitimi almak için Kudüs'e oradan da Kahire'ye giden bir oğlu daha vardı. Onun da yurda döndüğü söyleniyordu

ama o artık kiliseye mal olmuş, aileden kopmuştu zaten. Şimdiyse İzmit'tekilerden hiçbir haber alamamanın yanı sıra, üzerine titrediği oğlunu yitirmenin acısını da yüklenmiş, dayanacak takati kalmamıştı. Yanıbaşlarında atını süren muhafıza kendisini öldürmesi için yalvarıyordu. Asker; “Olmaz hanım, yapamam, hem kurşun bedava değil!” dedikçe ısrar ediyordu zavallı kadın. Sonunda, koynundan kesesini çıkarıp “Oğlum, al, parasını vereyim, sık bir kurşun, sevdiklerinin başı için...” demişti. Onları duyan bir garip kadıncağız da, “Evladım, benim hiç param yok, Allah aşkına, arkasında durayım, ikimizi bir kurşunla vur!” diye yalvarıyordu.

“Anında öldü merak etme”

Zaruhi Avedisyan, Nvart Roza Seropyan, Sarkis Seropyan

Vadide mavzer kurşununun sesi yankılandığında, “Vah!” diye haykırdı Zaruhi, “Kimi vurdular yine?” Dönüp bakmaya yeltendi ama yanından yürüyen kadın çekti kolundan; “Yürü yürü, boş ver!” diye çıkıştı önce, sonra da ekledi, “Kaynanandı işte...”. “Öldü mü bari? Dağ başında sağ kalmasaydı!” diye meraklandı Zaruhi bu kez de, ama peşlerinden yürüyen kadınlardan birinin “Anında öldü, merak etme!” diye seslenmesiyle bir nebze rahatladı yüreği...

Kader, sevdiklerinin ölümüne sevindiriyordu insanları...

Ve Zaruhi tekrarladı o bildik bedduayı yine tekrarladı: “Sebep olanın gözü kör olsun!”

Fırat üzerindeki köprülerden birinin başında durduklarında artık takatı kalmamıştı Horakur'un. Kemerinde altın sakladığı için bir muhafızın süngü darbesiyle cezalandırılmış, yarası bakımsızlıktan kurtlanmıştı. Artık kararını verdi. Bu onun son molası olacak, nihayet huzura kavuşacaktı. Çocukları öptü, sımsıkı bastı Zaruhi'yi bağrına. Bağdik'e döndü “Bunlar sana emanet oğlum...” dedi, ardından başını göğe kaldırıp “Beni affet Tanrım!” diyerek attı kendini Fırat'a.

Mum gibi bembeyaz yüzleri nehire dönük yüzlerce insan ifadesiz gözlerle izledi kadının ölüme atlayışını. Çocuklar fırfırlı eteklerinin paraşüt gibi açılıp bir an için suyun üzerinde kalan Horakur'un oyun oynadığını sandılar. Gelin gibi süzülerek uzaklaşan kadına el salladılar. Bir tek Bağdik, çaresizlik içinde belki de yaşamının son duasını mırıldanıyordu. Zepür ise olan bitenden habersiz, ablasının eteğini çekti: “Bak bak Roza, Horakur ne güzel yüzüyor...”

O anda belki de kafiye yürüyenlerin ve de jandarmanın düşüncesi birleşti aynı noktada: Hastaydı zaten, kurtuldu...

Hiç kimse yeltenmedi kadını nehirden çıkarmaya. Fırat suyu Horakur'u da götürdü.

Ve Bağdik o günden sonra bir daha hiç dua etmedi.

Eğîn'e vardıklarında ceviz ve dut ağaçlarıyla kaplı sahipsiz bir bahçeye yerleşmelerine izin verildi. Yemekleri Eğînliler'in geleneksel dut kurusu ve cevizden ibaretti. Burada Zaruhi'nin aklına bir kurnazlık geldi ya da biri ona öyle bir öğüt verdi: Rumlar, Katolikler, Protestanlar, hatta Süryaniler sürgün edilmiyorlar diye. Gümüşhane'de onun Rum olduğunu herkes bilmiyor muydu? Rum olduğunu kanıtlayabilirse belki de kendini ve çocuklarını kurtarabilirdi. O halde...? Karakola gidip “Biz Rum'uz!” diye başvuruda bulunacaktı Zaruhi. Başvurdular da. Ama bu iş o kadar basit değildi. Gerçi karakolda Bağdik'i sevmişlerdi. Bu becerikli çocuğa eski bir polis elbisesi uydurup Faik diye isim de takmış, orta işleri yaptırıyorlardı. Ancak ailenin Rum olduğunu geldikleri yerden belgelenmesi, bunun için de telgraf çekip cevap beklemeleri gerekiyordu. Bu da onların en azından kafiyele ayrılmış Eğîn'de kalmalarını sağladı.

Gümüşhane'ye telgraf

Telgraf çekildi ancak cevap gelmedi. Biri yine akıl verdi “Cevaplı telgraf çekin.” diye. Yüklü bir ücret daha ödediler cevaplı telgraf için ve Gümüşhane'ye tekrar soruldu “Doktor Parunak Avedisyan'ın ailesinin Rum olduğunun iş'arı” diye. Cevap gecikti ama parasını peşin ödediklerinden sonunda olumlu cevap geldi. Böylece geçmişteki masum bir şaka Zaruhi ile çocuklarını Der Zor yollarından kurtarmıştı.

Evler basamak basamaktır Eğin'de. Bir evin önündeki boşluğu ya da terası bir sonrakinin "ertik" denilen toprak damıdır. Sokakları ise kaldırım kaldırım iner tepeden Fırat'a kadar. Eğin'de durumu iyidir "Faik" in. Karakoldaki işleri bittiğinde polis kıyafetiyle etrafa caka satar, hatta zaman zaman annesinin erzak veya kapacak ihtiyacını da sağlar mühürlü Ermeni evlerinden. Eee, polis ya... Bir de çakmak uydurmuş. Kapıdaki balmumu mühürü eritti mi, evin birinden tencere-tabak, diğerinden bir külek yağ, bulgur, artık Allah ne verdiyse... Karakolda göz yumarlar Faik'in bu hallerine. Anası korkar "Oğlum, seni de götürseler ben ne yaparım? Hem ne yapacağız bunları? Biz muhaciriz." Ama Bağdık bu, dinler mi? Dahası "Hırsızlık soysuzluk yapmıyorum ya kendi malımızı alıyorum!" diye kendince adil bir nedeni bile vardır onun.

Eğin'de yaşananlar

Roza Yaya, Zarug (Zaruhi) Yaya

Bu arada, sağda solda kalıp sıcakta kokuşan ölülerini kaldırma işi Erzurum taraflarından "aksor" edilen Ermeni muhacirlere verilmiştir. Bunlar iş gücü olarak kullanılmak için Eğin'de alıkonan iri kıyım, güçlü kuvvetli adamlardır. Cesetlerin ayaklarından kement geçirip sürükleye sürükleye Fırat'a atmaktadırlar. Bunu yaparken basamaklara çarpan kafalarının parçalanmasına Faik fena halde bozulur. "Şu ipi ölünün kafasından geçirin!" diye defalarca söyler. Ancak adamlar inatçıdır, "Emir böyle!" der, bildiklerini okurlar. Şiveleri de bir tuhaf olan bu insanlarla "Siz Hay (Ermeni) değil misiniz?" diye çatışmanın, hatta polis üniformasının yararı olmaz. Böylece Erzurumlular "mıntika temizliği"ni emir aldıkları gibi sürdürürler. Ermeni de olsalar Bağdık o günden sonra sevmez, düşman beller Erzurumlular'ı.

Günün birinde, yeniden yola düşecekleri zaman, “Ver çocuğu bize Madam, gözün arkada kalmasın, kendi kızımız gibi bakarız. Dayanamaz yollarda ölür bu zavallı.” derler Zaruhi’ye. İster istemez kopar "yavru"sundan Zaruhi. Ve Lusincik artık Kadriye olur.

Günlerden bir gün, gecenin karanlığında Lusin hastalanır, ağlayarak uyanır ve kusar. Zaruhi eline geçirdiği bir paçavrayla kusmukları temizler, pencereden dışarı atar. O gece aç bilaç çocuk sabaha kadar uyumaz. “Çeçer guzem, hatzik guzem (şeker isterim, ekmek isterim)...” diye çocuk diliyle sayıklar durur. Anne üzüntüden kahrolur, ne ekmek var ortada verecek ne de şeker... “Yavrum, ardu illa, arevı ella bidi dam.” der, (Sabah olsun, güneş çıksın, vereceğim) ama çocuk bu, durur mu? Az sonra yeniden başlar “Arev alla, çeçer guzem, hatzig guzem...” diye, ve de sürdürür, “Arev meg ga, meg çiga...” (Güneş bir var, bir yok). Anlamaz bir şey Zaruhi, bastırır yavrusunu göğsüne, uyutur.

Sabah uyanınca, ne görsünler? Ertikte bakır tencere, tabak, ne var ne yok, hırsız götürmüş. Zaruhi acı acı gülümser: “Çocuk dedi de ben sayıkladığımı sandım, hırsızın yaktığı mum alevini güneş sanmış zavallım.”

Ama "Polis Faik" işin ucunu bırakmaz. Hırsızın izini sürer ve birkaç gün sonra Lusin'in firfırlı dantelalı elbisesini yıkanıp kurumak üzere serilmiş olarak Erzurumlular'ın birinin ertiğinde bulur. Ortalığı birbirine katar, koca adamı döver, ağzını burnunu dağıtır. Ardından da hem suçlu hem güçlü misali, adamı karakola çektirir. “Zavallı adamla uğraşma, oğlum, günahtır, onlar da bizden!” diye boşuna yalvarır Zaruhi. Üstelik o elbiseyi de gece karanlıkta kusmukları sildikten sonra kendi asmıştır. Zaten adam da bulduğunu, yıkayıp çocuğuna giydirmek için aldığını söyler, ancak Faik inadından dönmez.

“Kusmuk musmuk anlamam ben. Çalmasaydı, hem onlar ölümlerin kafalarını yara yara götürmeselerdi!” der ve adamcağızın Eğin'den giden ilk kabileyle sürgüne gönderilmesine neden olur.

Kopar yavrusundan Zaruhi

Elbiseyi yeniden bulan Zaruhi katlayıp kaldırırken kemerindeki sertliği fark eder. Dikişi söker ki, farbelayla kumaş arasında “Yolda lazım olur” düşüncesiyle Horakur’un çocuğun elbisesine diktiği çil çil altınları bulur. Bunu öğrendiğinde yeniden kükrer Bağdik: “Bak, bir de koruyordun hırsızları, gördün mü, ben olmasam gidiyordu altınlar işte!” diye. Annesi boşuna çabalar oğlunu yatıştırmak için: “Oğlum, evladım, ben bilmiyordum ki onlar bilsin... Günahını alma zavallıların!” diye, ama Faik bu, laf dinler mi...

Eğin’de bir de Vanlı komşuları var Zaruhiler'in. Erzincan muhacirlerinden tekaüt başgedikli (emekli astsubay) Celal Bey ve eşi, Allah için iyi insanlardır. Yardımını esirgemezler

muhabirlerden, arasıra yiyecek ve giyecek gönderirler. Başefendi'nin eşi güzel Lusin'i çok sever. Evine alır, yedirir içirir, hoş tutar yetimi. "Çeçer" in tadını orda öğrenir Lusincik. Ve anasından daha çok sever çeçer veren "teyze" sini, çıkmaz evlerinden. Günün birinde, yeniden yola düşecekleri zaman, "Ver çocuğu bize Madam, gözün arkada kalmasın, kendi kızımız gibi bakarız. Dayanamaz yollarda ölür bu zavallı." derler Zaruhi'ye.

İster istemez kopar "yavru" sundan Zaruhi.

Ve Lusincik artık Kadriye olur.

Yıllar sonra (1956-57) İstanbul Radyosu'nun "kayıp aranıyor" veya benzeri bir program aracılığıyla, yeni ailesinin adı-sanıyla, boşuna arar Zaruhi "evlatlık" verdiği Lusin-Kadriye'yi "Bir umut, belki duyar" diye...

Şeker ve sıcak yuva özlemi Lusinciği belki de hiç bitiremeyeceği aksor yolundan alıkoymasına alıkor da, aradan onlarca yıl geçtikten sonra o kara günü anımsadığında gözleri dolar ve "yavrum-yavrum" diye inler Zaruhi...

Not: Zaruhi, Sarkis Seropyan'ın anneannesidir. İşbu yazı, Sarkis Seropyan tarafından 2007 senesinde kaleme alınmış ancak hiç yayınlanmamıştır. Zaman zaman çeşitli vesilelerle dillendirdiği kendi aile hikayesidir. Bu hikâyeden Celal Başlangıç daha önce "Sarkis'in anlatamadığı göç masalı" başlığı ile 2004'te Radikal'de yayımlanan yazısında ve Seropyan'ın ölümünün ardından "Hep soykırım üzerineydi Sarkis Seropyan'ın çocukluk masalları" başlığı ile de 2015 Nisan'ında T24'te yayımlanan yazısında bahsetmiştir. Yazı ve fotoğraflar için Garine Seropyan'a teşekkür ederiz.

AGOS